

НАУКОВА ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

© Тетяна МЕЛЕЩЕНКО (Київ)

ДЕСЯТІ ВСЕУКРАЇНСЬКІ ДРАГОМАНІВСЬКІ ЧИТАННЯ МОЛОДИХ ІСТОРИКІВ «УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ІСТОРІЇ: СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ТА ОСВІТНІЙ ДИСКУРС»

19 березня 2021 р. на історичному факультеті Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, цього разу в дистанційному форматі, пройшли X Всеукраїнські драгоманівські читання молодих істориків «Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий та освітній дискурс». Уже традиційно організатором конференції виступив колектив кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету, а натхненником молодіжного наукового форуму, як і в попередні роки, став завідувач кафедри доктор історичних наук, професор Олександр Потильчак.

Для студентів, аспірантів-істориків, молодих науковців академічних інститутів Драгоманівські читання вже протягом багатьох років (від 2007-го) є не лише майданчиком для презентації результатів власних наукових досліджень, обміну досвідом їх проведення, але й платформою отримання нових знань у методології та методиці історичних студій. Відтак, конференція є важливою ініціативою в царині молодіжної історичної науки, своєрідним майстер-класом для молодих науковців, де переплелися досвід і новації, амбіції та сміливість, креативність і науковість. Особливо цінним досвідом наших Драгоманівських читань є залучення до роботи конференції (у рамках пленарного засідання) знаних в Україні та закордоном науковців-істориків, багато з яких є випускниками історичного факультету НПУ імені М. П. Драгоманова. Цього року учасниками конференції стали студенти, аспіранти, молоді викладачі та науковці ЗВО та академічних установ з багатьох регіонів України, а також школярі-старшокласники – члени Малої академії наук.

На початку роботи конференції з привітальним словом до її учасників звернулися проректори університету професори Григорій Торбін та Ігор Ветров, які передали щире вітання молодим історикам від ректора університету академіка Віктора Андрущенка. Зокрема, професор Г. Торбін наголосив на важливості об'єктивних історичних досліджень та їх репрезентації у фахових вітчизняних і зарубіжних виданнях. На думку Григорія Мирославовича, якщо ми не будемо презентувати якісні розвідки з власної історії, то нашу історію будуть писати інші. Тож важливим завданням є представлення нашої історичної науки в міжнародному просторі. Про виклики часу, які сьогодні постали перед гуманітаристикою, зокрема й історичною наукою, говорив професор І. Ветров. На його думку, особливо актуальним для української історіографії є донесення історичної правди, популяризація досліджень, показ ролі та місця нашої історії в європейському просторі.

Організатор конференції професор О. Потильчак підкреслив тяглість традиції проведення Драгоманівських читань молодих істориків у стінах історичного факультету. За його словами, конференція, проведення якої було започатковано ще 2007 р. пройшла майже 15-річний шлях організаційної трансформації. Від порівняно вузької тематики – дослідження постаті Михайла Драгоманова (1841-1895) у наступні роки науковий форум поступово перетворився на платформу презентації та розвитку історичних досліджень студентів, аспірантів і молодих науковців. Незаперечний факт – частина учасників Драгоманівських читань різних років нині

вже стали кандидатами і навіть докторами історичних наук, а зараз учасниками конференції є вже їхні учні. Цьогорічна пандемія Covid-19 внесла корективи у звичний графік роботи нашої конференції. Позатим, і в дистанційній формі проведення є позитивна сторона, адже online-спілкування дає змогу учасникам зосередитися на проблематиці доповідей, заощадити час для презентації результатів власних наукових досліджень, а також візуалізувати свої виступи та наукові повідомлення.

Модератором пленарного засідання конференції виступила авторка цих рядків. На нашу думку, проведення такого виду конференцій – це важлива складова підготовки компетентної особистості та громадянина сучасного суспільства. Залучення молодого покоління дослідників до наукової діяльності, їх підтримка та участь у наукових заходах сприяє розвитку інтелектуального потенціалу держави, що є стратегічним завданням усіх ЗВО України, а особливо Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Наукову частину пленарного засідання Десятих драгоманівських читань відкрив завідувач відділу історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії України НАН України доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України Віктор Даниленко. Тема виступу вченого – «Володимир Вернадський про російську колонізацію степової України у XVIII-XIX ст.» – актуалізувала проблеми історичної політики держави та історичної освіти в Україні, які, на думку В. Даниленка, не зменшують своєї гостроти і на тридцятому році незалежності. Тривожить неухвага держави до вивчення історії України в загальноосвітній школі, прагнення розчинити вітчизняну історію в інтегрованому курсі вкупі із всесвітньою історією, намагання звільнити студентів ЗВО від обов'язкового вивчення історії України. Учений висловив переконання, що такі реалії становища історичної науки та історичної освіти в публічному просторі України і призводять до проблем з підготовкою якісних підручників з історії для загальноосвітньої школи. Черговий приклад – скандал з підручниками з історії України для 8 класу, що розгорівся 2021 р. Автори окремих із них тлумачать історію освоєння Степової України в руслі імперської концепції «Новоросії». Проте такий підхід насправді суперечить історичним фактам, дослідженням і свідченням відомих учених, які відтворюють зовсім іншу реальність. Таким джерелом є історико-краєзнавчі нотатки всесвітньо відомого вченого Володимира Вернадського, зроблені ним у 1884-1885 рр. під час подорожей до Катеринославської губернії.

Проблему інтерпретації лівих і національних ідей в суспільно-політичних поглядах Михайла Драгоманова порушив у своїй доповіді доктор історичних наук, професор, завідувач відділу джерелознавства нової історії України Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України Ігор Гирич. Він закликав колег дивитися на М. Драгоманова не з висоти знань сьогодення, а з позиції того, що знав сам Михайло Петрович у той час. На думку вченого, постать М. Драгоманова є величною й досі, а на його ідеях значною мірою будується сучасна ідеологія держави.

Керівник Центру історичної політології Інституту політичних та етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник Юрій Шаповал поділився з учасниками конференції досвідом своєї 25-річної роботи у складі спільної польсько-української робочої групи істориків з підготовки та видання серії «Польща та Україна у 30-40-х рр. ХХ ст. Невідомі документи з архівів спеціальних служб». Юрій Іванович розповів про історію створення цього проєкту, здобутки, проблеми та перспективи його розвитку. На переконання Ю. Шаповала, у такій складній царині як історія взаємин польського та українського народів, зокрема й у ХХ ст., варто

виходити з позиції: більше документів і менше суб'єктивних суджень та емоцій, адже об'єктивне дослідження історії без документів є неможливим.

Про проекти меморіалізації пам'яті Бабиного Яру йшлося у спільній доповіді завідувача відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України доктора історичних наук, професора Олександра Лисенка та його колежанки, кандидата історичних наук, старшої наукової співробітниці Тетяни Пастушенко. Науковці презентували учасникам конференції українську концепцію меморіалізації такого багат шарового історичного пам'яттєвого ландшафту, як Бабин Яр. Історики виступили проти приватних ініціатив російських бізнесменів, які, маючи великі кошти, намагаються «протягнути» власну концепцію Меморіалу, що суперечить національній моделі історичної пам'яті та в разі її схвалення може становити загрозу національній безпеці держави. Ще одна думка, яка звучала в доповіді науковців, – це необхідність забезпечити неутручання держави в процес творення меморіального простору Бабиного Яру. Натомість держава має допомогти залучити громадські ініціативи та кошти меценатів для реалізації національного проекту Меморіалу, а не «проштовхувати» де-факто російський наратив.

Зацікавленість учасників конференції спричинила доповідь наукового співробітника відділу спеціальних галузей історичної науки та електронних інформаційних ресурсів Інституту історії України НАН України кандидата історичних наук Олександра Алфьорова, присвячена проблемі інкорпорації українського козацтва до стану російського дворянства в 1782-1796 рр. На думку доповідача, українська козацька старшина, навіть перейшовши до стану російського дворянства, продовжувала ментально залишатися в парадигмі українського козацтва, а сам козацький стан де-факто був ліквідований лише за більшовицької окупації України на початку 1920-х рр.

Проблему псевдослов'янського етносу в модерному історіографічному просторі порушив завідувач кафедри цивілізаційної історії та археології Центрально-Східної Європи НПУ імені М. П. Драгоманова доктор історичних наук, професор Михайло Журба. У виступі професора йшлося про те, що сучасна путінська Росія має великий ресурс для створення псевдонаукових концепцій з метою «обґрунтування» свого слов'янського та державного походження. Подібні науково некоректні висновки активно поширювані державою-агресором, а відтак сприймаються більшістю росіян. Продовжують популяризуватися давно спростовані серйозними науковцями міфи про Русь як «колиску трьох братніх народів», про так звану «російську «суперцивілізацію», більше відому як «руській мір», а для підкріплення подібних концепцій відбувається постійний процес безпардонного фальшування історичних джерел. Отже, резюмував учений, українським історикам потрібно докладати зусиль для того, щоб не дозволяти «братам» красти нашу історію.

Завідувач кафедри етнології та краєзнавства НПУ імені М. П. Драгоманова доктор історичних наук, професор Петро Чернега запропонував колегам власний аналіз поглядів М. Драгоманова на напрямки та перспективи національно-культурного і державного відродження України. Доповідач наголосив на суперечливості поглядів мислителя щодо майбутнього державно-політичного та культурного розвитку України. На думку вченого, погляди М. Драгоманова на окреслену проблему пройшли тривалий шлях еволюції: від космополітизму та відсутності національного характеру до бачення майбутнього українського народу як частини європейської цивілізації.

Підсумовуючи результати та обмінюючись думками, у фіналі пленарного засідання конференції його учасники відзначили, що такі конференції є надзвичайно корисними ініціативами, оскільки вони не лише відточують фах, але й розвивають дослідницькі уміння, сприяють прилученню до історичної науки нової генерації дослідників.

Після перерви роботу конференції було продовжено у форматі секційних засідань. Цього разу працювало п'ять секцій, під час роботи яких було виголошено та презентовано 60 доповідей молодих науковців. Модераторами секційних засідань виступили як молоді викладачі, так і їхні більш досвідчені колеги з кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін НПУ імені М. П. Драгоманова.

Роботу секції 1 (Археологія, медієвістика та ранній модерний час) модерувала кандидат історичних наук, доцентка Алла Курзенкова. Під час роботи засідання секції було заслухано та обговорено 11 доповідей студентів та аспірантів, проблематика яких охоплювала розмаїття питань – від середньовічної скандинавістики та історії грузинських мтаврів до порівняльного аналізу політики освіченого абсолютизму на українських землях Російської та Австрійської імперій у другій половині XVIII ст. Проблеми історії України та всесвітньої історії XIX – початку XX ст. склали порядок денний засідання 2-ї секції, модератором якої працювала доктор історичних наук, професорка Ірина Жиленкова.

Широка панорама історичних подій і процесів, що відбувалися в Україні та світі на початку 1920-х – у першій половині 1940-х рр. була представлена учасниками 3-ї секції, засідання якої модерував доктор історичних наук, професор Віктор Шарпаций. Роботу секції 4 організував кандидат історичних наук, доцент Олег Шевченко. Доповіді та повідомлення її 12 учасників стосувалися найрізноманітніших проблем історії України та світу другої половини XX – початку XXI ст. Історія мистецтв, музеєзнавство, джерелознавство, спеціальні історичні дисципліни, методика навчання – такою була проблематика 5-ї секції Десятих драгоманівських читань молодих істориків. У ході роботи секційного засідання його 13 учасників запропонували своїм колегам широку палітру результатів власних наукових досліджень найрізноманітніших наукових тем. Серед них: проблематика політики пам'яті та ідентичності, «іншування» в локальній історії, український іконопис, історія класицизму та сюрреалізму в мистецтві, питання української середньовічної нумізматики, музеєзнавства, медіаграмотності, дистанційного навчання тощо. Модератором цієї секції працювала кандидат історичних наук, доцентка Наталія Руденко.

За результатами роботи секційних засідань модератори підбили підсумки, відзначивши широкий діапазон тем, їхню наукову та суспільну актуальність. Організатори конференції, узагальнивши її результати, дійшли висновку про необхідність і надалі продовжувати такі заходи. На наш погляд, лише в поєднанні педагогіки й історичної науки з'являється та очікувана синергія, що формує національну свідомість та ідентичність, пропагує загальнолюдські цінності та високоморальні якості. Це своєю чергою сприяє еволюції національної системи освіти та створює умови для підготовки фахівця європейського рівня. Тож маємо усвідомлювати, що успішна розбудова демократичної держави можлива лише завдяки уважному ставленню до власної історії, врахуванню уроків історичного досвіду. У цих реаліях Всеукраїнські драгоманівські читання виступають однією з платформ, де історичний досвід продукується в подальші концепції і має практичне втілення в освітньому та науковому просторі!